

Література

1. Гутко Л.М. Страховий ринок України: стан, проблеми розвитку та шляхи їх вирішення / Л.М. Гутко // Економіка. Фінанси. Право. – 2008. – №7. – С. 34-36.
2. Ковальчук С.А. Дослідження ринку страхових послуг / С.А. Ковальчук // Маркетинг в Україні. – 2009. – №1. – С.23-27.
3. Никонович А.П. Страховий ринок України: проблеми та шляхи вирішення / А.П. Никонович // Економіст. – 2006. – №1. – С.41-46.
4. Сіренко О.М. Страхування ХХІ століття або про тенденції розвитку страхового ринку України / О.М. Сіренко // Дзеркало тижня. – 2008. – №15. – С.34-38.
5. www.forinsurer.com.
6. www.uainsur.com.ua.

УДК 339.926

ЧИННИКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ВЗАЄМОЗАЛЕЖНОСТІ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Грігалашвілі О.Г.
Черноусова М.О.

Глобалізація сучасного світу є складним багатоступеневим та всеохоплюючим процесом, який щороку ускладнюється та розповсюджується не лише горизонтально, або територіально, але й вертикально, поглиблюючи свій вплив на різноманітні сфери економічного, політичного, культурного и загалом суспільного життя. Найважливішим наслідком таких процесів є поглиблення економічної взаємозалежності між суб'єктами ЗЕД, що потребує досконального дослідження та виокремлення окремих факторів взаємозалежності між всіма учасниками процесу глобалізації.

Актуальність дослідження. Економічна взаємозалежність є доволі складним та відносно новим поняттям. Така ситуація обумовлена тим фактом, що сама економічна взаємозалежність має місце з періду поглиблення глобальних взаємозв'язків, які мають місце лише з другої половини ХХ ст. Раніше використовувалося поняття «залежність», як особливий стан певної країни або суб'єктів господарювання, що обумовлений сировинним, технологічним, політичним та іншими факторами. Теорія залежності виникла наприкінці 50-х років минулого століття. Це була спроба висвітлити диспропорції світового розвитку як наслідку несприятливих умов торгівлі між індустріально розвиненими країнами та рештою світу. Втім залежність є однобічним поняттям, має певний вектор направленості – від однієї країни до іншої. У той час як взаємозалежність пов'язує країни у відносно однаковому ступеню зацікавленості у подібній взаємодії та є направленою до обох пов'язаних суб'єктів. Варто відзначити, що коли у випадку теорії залежності, яка є набагато більш дослідженою, мають місце лише дві сторони

взаємовідносин – залежні суб'єкти та ті, від кого вони залежать у тому чи іншому аспекті, то взаємозалежність має необмежену кількість суб'єктів та взаємозв'язків. Таким чином, якщо на більш ранньому етапі розвитку суспільства мала місце саме залежність суб'єктів один від одного, то на даному етапі саме взаємозалежність набуває сили та розвитку і стає ключовим фактором впливу на національні економіки та світове господарство.

Ступінь вивчення проблеми. Дослідженням економічної взаємозалежності займалися ряд зарубіжних та відчизняних вчених, зокрема Скот Кастнер, Майкл Коул, С. Соколенко, П.В. Єгоров, В.В. Дементьев та інші, де визначено головні ознаки взаємозалежності між суб'єктами ЗЕД та виокремлено деякі її фактори, зокрема, продовольчий, енергетичний і т.д. У 2008-2009 рр. було впроваджено докорінно новий підхід до поняття економічної взаємозалежності, зокрема, з більш негативної точки зору. Це явище пов'язане із світовою фінансовою, а згодом і економічною кризою, що розпочалася наприкінці 2008 р., що відображено, зокрема, у дослідженні Дж. Гільермо «Network analysis of exchange data: Interdependence drives crisis contagion» [7], а також В.М. Сергеева, В.П. Акімова, В.Б. Лукова та П.Б. Паршина «Interdependence in a Crisis Situation» [6, с. 12], де взаємозалежність висвітлена як головна причина економічної кризи, що спалахнула в США та розповсюдилася світом за кілька місяців, та кризи взагалі, що стосується другої роботи, де продемонстровано загальний механізм впливу взаємозалежності на розповсюдження кризових явищ світом. Необхідно відмітити недостатній рівень прикладних досліджень, в яких було б показано використання конкретного інструментарія при дослідженні факторів економічної взаємозалежності, недостатність конкретних показників та точних даних, що підтверджують теоретичні дослідження. Така ситуація обумовлена тим фактом, що економічну взаємозалежність складно виміряти об'єктивно, певними кількісними показниками. Саме кількісну сторону дослідження економічної взаємозалежності висвітлено у даній статті.

Мета дослідження – виокремлення та аналіз факторів економічної взаємозалежності у глобальній економіці та визначення їх впливу на окремих суб'єктів МЄВ та світове господарство в цілому.

Задачами дослідження є:

- визначити поняття економічної взаємозалежності та виокремити її фактори;
- розглянути передумови виникнення взаємозалежності як основи сучасної глобальної економіки;
- дати оцінку економічній взаємозалежності країн світу на сучасному етапі через аналіз динаміки ПІІ, обсягів світового ВВП, обсягів світової торгівлі.

Основна частина. Уніфікація та багатоманітність, гомогенність та стратифікація як основні тенденції сучасного економічного розвитку стають щоразу більше взаємопов'язаними. Неможливість знищити існуючі диспропорції регіонального розвитку, попри здійснювані спроби глобальної інституціоналізації міжнародного співробітництва, стає очевидною. За таких

умов найбільш яскравою характеристикою сучасних процесів є поняття економічної взаємозалежності.

Економічна взаємозалежність – наявність взаємних економічних зв'язків між суб'єктами міжнародних економічних відносин (МЕВ), а саме державами, ТНК, фірмами, особами, без яких не може обійтися жодна зі сторін. Найчастіше це фінансові, торгові, науково-технічні, виробничі зв'язки, що ставлять одну сторону в залежність від іншої. [1, с.370]

Економічна взаємозалежність є наслідком спеціалізацій та міжнародного поділу праці. Це поняття було визначено ще у 1838 р. коли А.Курно писав: «У сучасній дійсності економічна система у кожній її частині цілком пов'язана та взаємодіє з окремими її елементами. Збільшення доходів виробника товару А впливатиме на попит товарів В, С та ін., та доходи їх виробників, а далі як реакція за аналогією зміниться попит на сам товар А.» [6, с. 13]

Економічна взаємозалежність країн та груп країн має особливе значення. Вона описує країни/ держави/ наднаціональні структури у їх взаємозв'язку, такі як Європейська Спільнота (ЄС) або НАФТА, що об'єднуються і працюють залежно від кліматичних умов, наявності вільної робочої сили та капіталу, різноманітних історичних та культурних факторів. Такі об'єднання можуть бути зумовлені певними факторами економічної взаємозалежності:

- продовольчий фактор;
- енергетичний фактор;
- корисні копалини ;
- експорт та імпорт товарів та послуг;
- мультинаціональні та транснаціональні корпорації (ТНК);
- фінансові інститути;

Часто вказані фактори можуть діяти у сукупності, що робить взаємозалежність країн ще більш сталою та міцною. Одним з найбільш впливових факторів є продовольчий фактор, що, зокрема, перебуває під впливом наступних видів економічної взаємозалежності:

- взаємозалежність між різними секторами економіки;
- взаємозалежність між різними країнами;
- взаємозалежність між макроекономічною стабільністю і продовольчою стабільністю;
- взаємозалежність між економічними можливостями та рівністю в процесі розподілу;
- взаємозалежність між політичними стимулами та державною політикою;
- взаємозалежність між війнами та економічним зuboжінням. [4, с.41]

Таким чином, різноманітність факторів економічної взаємозалежності залежить від специфіки тих чи інших країн, втім вони є найбільш розповсюдженою та всеохоплюючою тенденцією розвитку сучасної економічної системи.

Економічна взаємозалежність суб'єктів МЕВ між собою виникла в рамках

інтеграції, інтернаціоналізації та згодом економічної глобалізації. Вона є водночас і передумовою таких процесів, і їх наслідком. Саме тому докорінно важливим є визначити основні причини, що сприяли виникненню економічної взаємозалежності суб'єктів МЄВ. Серед них виділяють:

— **Виробничі, науково-технічні та технологічні:** різке зростання масштабів виробництва, перехід до нового технологічного способу виробництва - до високих, наукоємних технологій; [1, с.32]

— **Організаційні:** міжнародні форми здійснення виробничо-господарської діяльності. Нову глобальну роль стали грати такі міжнародні організації, як ООН, МВФ, Світовий банк, СОТ тощо; перетворення багатонаціональних компаній та інших організацій, як приватних, так і державних, в основних дійових осіб глобальної економіки.

— **Економічні:** лібералізація торгівлі товарами та послугами, ринків капіталу та інші форми економічної лібералізації, що викликали обмеження політики протекціонізму і зробили світову торгівлю більш вільною: якщо в 1947 році середній рівень ставок імпорتنих тарифів становив 50-60%, то на початку 90-х років він знизився до 9,6%, сьогодні це біля 3%, а в багатьох інтеграційних утвореннях взагалі 0% [4, с. 24]; небувала концентрація і централізація капіталу, вироблення міжнародними економічними організаціями єдиних критеріїв макроекономічної політики, уніфікація вимог до податкової, регіональної, аграрної, антимонопольної політики.

— **Інформаційні:** радикальна зміна засобів ділового спілкування, обміну виробничою, науково-технічною, економічною, фінансовою інформацією; поява і розвиток принципово нових систем одержання, передачі та обробки інформації дозволили створити глобальні мережі, які об'єднують фінансові та товарні ринки, включаючи ринки ноу-хау і професійних послуг.

— **Політичні:** ослаблення жорсткості державних кордонів, полегшення свободи пересування громадян, товарів і послуг, капіталів;

— **Соціальні та культурні:** ослаблення ролі звичок і традицій, соціальних зв'язків і звичаїв, подолання національної обмеженості, що підвищує мобільність людей в територіальному, духовному і психологічному відношенні, сприяє міжнародній міграції;

Таким чином, тенденція до взаємодії та поглиблення взаємозв'язків стала властива практично всім векторам суспільного життя. Особливо така ситуація набула сили на початку 90-х рр., після закінчення «Холодної війни». У такій ситуації економічна взаємозалежність суб'єктів МЄВ посилювалася і врешті набула глобальних масштабів.

Для визначення ефекту взаємозалежності необхідно визначити, яким чином приріст ВВП на 1% в одній країні забезпечує економічне зростання в іншій. Ситуація підчас фінансової кризи показала, що той самий закон діє і стосовно падіння рівня ВВП, що відображає Рис. 1.

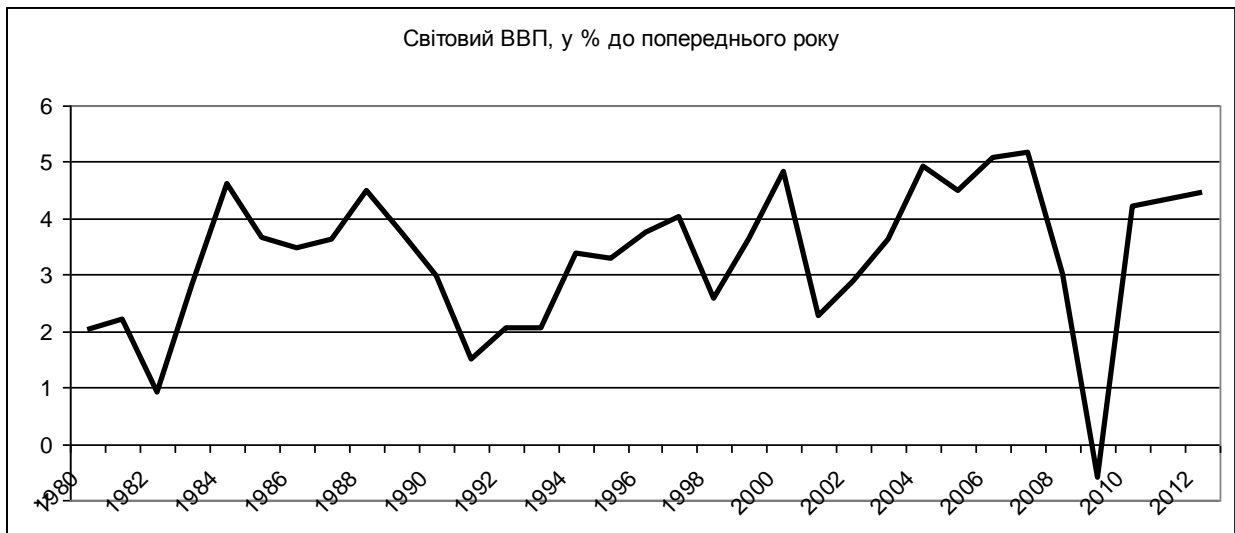

Рис. 1. Динаміка світового ВВП, у % до попереднього року [2, с. 64]

Економічна система на сучасному етапі вийшла на докорінно новий рівень взаємодії, коли певні тенденції, як позитивні, так і негативні, набувають загального характеру. Глобальна взаємозалежність була продемонстрована ще у 1998 р. підчас кризи у Тайланді, що мав наслідки далеко за його межами, а саме по всьому азіатському регіоні. Економічна криза, що пролунала у 2008-2010 рр., була набагато більш масштабною та мала вплив на практичну більшість суб'єктів світового господарства, що є найбільш яскравим прикладом поступового посилення економічної взаємозалежності.

Рис. 2 Динаміка обсягів світової торгівлі, у % до попереднього року [2, с. 78]

На рис.1 та рис. 2 простежуються загальні тенденції динаміки світової торгівлі та обсягів зростання ВВП всіх країн світу. Докорінно важливим є той факт, що коли у 1980-х та 1990-х рр. ці тенденції стосувалися переважно розвинутих країн, що, тримаючи на собі світову економіку та «перетягуючи» загальні тенденції у свій бік, були вирішальним чинником розвитку торгівлі, то

на початку XXI ст. дані тенденції стали дійсно глобальними, тобто вже стосувалися майже всіх країн світу. Наглядно така тенденція підтверджується даними на рис. 3

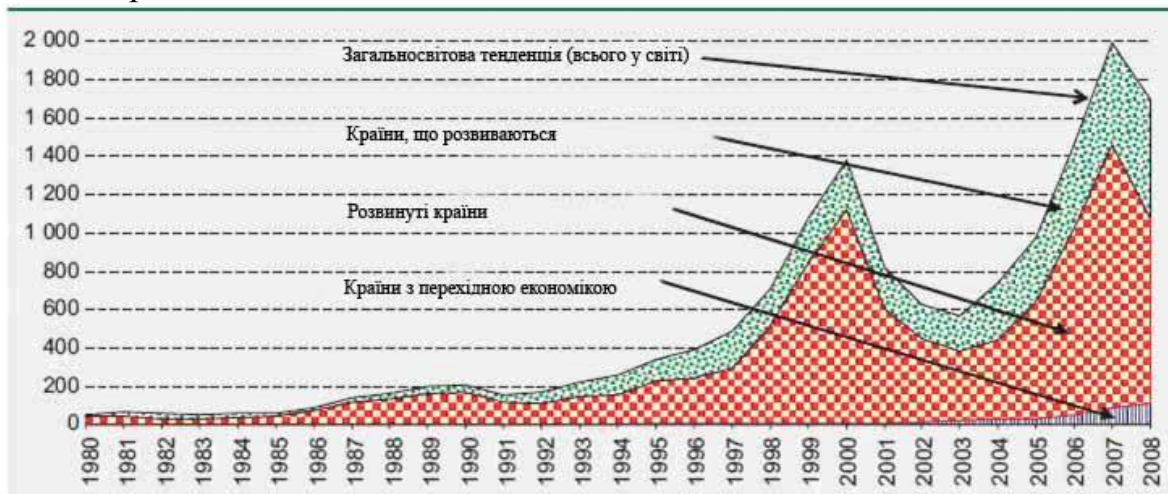

Рис. 3. Динаміка ПІІ у 1990-2008 рр., млн.дол.США [3]

На рис. 3 графічно зображується, що загальні тенденції як у розвинутих країнах, так у країнах з перехідною економікою та тих, що розвиваються однакові: динаміка ПІІ розрізняється за обсягами та масштабами, за сферами припливу, але загальна картина є спільною, причому як для періодів спаду та рецесії, так і для підйомів. Така ситуація наглядно демонструє зростаючий рівень економічної взаємозалежності між країнами світу.

Найбільш яскравим прикладом того, що всі економічні суб'єкти знаходяться у стійкому взаємозв'язку є наслідки Світової економічної кризи 2008-2009 років, що з фінансового сектору США розповсюдилася на практично всі галузі і торкнулася переважної більшості країн світу.

Табл.1

Динаміка обсягів та структури світової торгівлі у 1991-2014 (прогноз) рр., млрд. дол. США [3]

		В середньому за 8 років		В середньому за 4 роки 2007-10	2007	2008	2009	2010	В середньому за 4 роки 2011 – 2014
		1991 - 1998	1999 - 2006						
Світова торгівля, обсяг		6,7	6,8	- 0,2	7,2	3,3	-11,0	0,6	6,4
Імпорт	Країни з розвинутою економікою	6,2	6,2	-1,8	4,7	0,4	-12,1	0,4	4,9
	Країни, що розвиваються	7,3	9,3	3,8	14,0	10,9	-8,8	0,6	8,6
Експорт	Країни з розвинутою економікою	6,5	5,7	-1,6	6,1	1,8	-13,5	0,5	5,8
	Країни, що розвиваються	8,3	9,1	2,4	9,5	6,0	-6,4	1,2	7,8

Два важливих аспекти питання, що розглядається, демонструє табл. 1. По-перше, це постійне зростання обсягів світової торгівлі, причому переважно за рахунок країн, що розвиваються. Така тенденція вказує на поступове вирівнювання як економічного розвитку, так і рівня вагомості країн, що розвиваються у впливі на світову економіку. З даної тези виходить друга тенденція: у сучасній глобальній економіці поняття «залежність», яке постійно фігурувало у минулому (особливо коли йде мова про колонії, експансію націй, країн, економік), переходить на якісно новий рівень. Таким чином, минула залежність стає взаємозалежністю. Звичайно і сьогодні існує десяток країн, що є більш впливовими, більш розвинутими за інші, але поступово, на думку автора, така тенденція зникає і внаслідок інтеграції, що постійно поглиблюється, можна спостерігати своєрідне «вирівнювання» країн у світовій економіці в аспекті розвиненості. Повне злиття країн не є можливим з точки зору національної приналежності.

Висновки. Таким чином, коли мова йде не про етнічно-культурний рівень, а економічний, то повне злиття та всеохоплююча взаємозалежність є цілком можливими, що нагально було продемонстровано нещодавньою кризою. Відкритість економіки є як потребою часу, так і великим ризиком, що спричинює глобальну нестабільність. Перед урядами країн сьогодні стає проблема того, що внутрішня стабільність сьогодні ще не гарантує стабільності завтра, адже всі країни, залучені сьогодні у процеси інтеграції, знаходяться під впливом проблем країн, що знаходяться навіть на іншому континенті. Таким чином, у даному дослідженні виявлено той факт, що економічна взаємозалежність щороку поглиблюється та тенденції розвитку світового господарства стають абсолютно всеохоплюючими, загальними. Такий напрямок досліджень є доволі перспективним, адже залишається ще багато невизначених питань у цьому аспекті, що пояснюється постійним розвитком системи взаємозалежності та її ускладненням. Пріоритетним на даному етапі є визначення механізмів, що дозволили б пом'якшити вплив негативних факторів однієї країни на все світове господарство, створити механізм обмеження взаємозалежності у найбільш важливих для держави аспектах для недопущення суцільного дефолту, що є завданням не лише урядів окремих країн, а і всієї світової спільноти.

Література

1. Киреев А.П. Международная экономика. В 2-х ч. – Ч. II. Международная макроэкономика: открытая экономика и макроэкономическое программирование. – М.:Международные отношения, 1999. – 416 с.
2. World Investment Report 2009 – www.unctad.org – офіційний сайт ЮНКТАД
3. World Investment Report 2008 – офіційний сайт ЮНКТАД - www.unctad.org
4. Перспективы развития мировой экономики: кризис и подъем - апрель 2009 – Міжнародний валютний фонд - www.imf.org
5. Assessing the impact of the current financial and economic crisis on global FDI flows. UNCTAD, January 2009

6. Sergeev V. M., Akimov V. P., Lukov V.B., Parshin P.B. Interdependence in a Crisis Situation. A Cognitive Approach to Modeling the Caribbean Crisis // Journal of conflict resolution №34 , 2 June 1990
7. Matesanz, David and Ortega , Guillermo J.: *Network analysis of exchange data: Interdependence drives crisis contagion.* , 2008 - <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/> - Munich Personal RePEc Archive

УДК 17.022:504.03

СОВРЕМЕННОЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ СОЗНАНИЕ ЧЕЛОВЕКА

Гуль Д.А. Хоминская Ю.Э.

Емельянова Н.В.

Актуальность исследования современного экологического сознания человека обусловлена необходимостью смены мировоззренческих и ценностных ориентиров в связи с осознанием остроты экологического кризиса. Разрушение природы до глобальных масштабов - результат не только динамичного развития техники и науки, но и сознательной деятельности человека, который допускает изменения окружающей среды.

Глубинная экология не ограничивается поверхностным подходом к решению экологических проблем и пытается положить начало особому всестороннему философскому мировоззрению.

Логика исторического развития цивилизации, ее отношений с окружающим миром оказалась такова, что человек предстает высшей ценностью, а природа объявляется его собственностью. Мир людей противопоставлен миру природы.

Таким образом, современный антропоцентрический тип экологического сознания – это система представлений о мире, для которой характерны восприятие природы как объекта одностороннего воздействия человека, прагматический характер мотивов и целей взаимодействия с ней.

Цель: на основе анализа современного экологического сознания человека, разработать методы его воспитания.

Антропоцентрическое экологическое сознание пронизывает все сферы деятельности человека: хозяйственную, политическую, образовательную и т.д.

В экономических расчетах при планировании нового производства учитывается его прибыльность, рыночная конъюнктура, возможность удовлетворения спроса и т. п.: иными словами, в центр внимания поставлен фактор полезности для человека, благополучие же мира природы вообще выносится за рамки анализа. Даже если и проводится экологическая экспертиза, то, как правило, она осуществляется с точки зрения того, насколько изменится среда обитания человека, насколько это производство будет для него безопасным, т. е., в конечном счете, опять же с точки зрения человека, а не самой природы как таковой.